

Գալիս էր Թուրքը եւ գալիս էր հայութեան վրայ: Հային էր վիճակուած պաշտպանել Կովկասի ճակատը: Թաթարը մատը մատին չէր դարկուած: Վրացին վէճ ու վրէժ չունէր Թուրքի դէմ եւ Թաթարին դաշնակից՝ իր դորձերը կարգադրուած էր դիւանական ճանապարհով: Միայն Հայն էր, որ պէտք էր եւ պետութիւն կառուցէր իր կիսաւեր հայրենիքում, եւ սովահար բազմութիւններ կերակրէր, եւ ժողովուրդ ու հայրենիք պաշտպանէր Թուրքի դէմ, որ գալիս էր հարաւից եւ Թաթարի դէմ, որ խլրտուած էր երկրի մէջ եւ թիկունքում:

Գալիքն ահաւոր էր եւ դորձն ամենհի. պէտք էր ճիւղերի գերմարդկային լարում: Նման սլայմանների մէջ պատմական հայութիւնը լքած էր իր հայրենիքը եւ բռնած գաղթի ճամբան: Նոյնը փորձեց եւ նոր հայութեան ապահով դասը, բռնելով Ռազմավիրական խճուղին, որ միակ ելքն էր խուսափումի եւ տանում էր Ռուսաստան: Բայց Դաշնակցութիւնը եւ նրան ապաւինած ժողովուրդը վճռեցին մնալ, ճակատ յարդարել եւ կռիւ ընդունել մեր դարաւոր ոսոխի դէմ, որ Հայաստան աշխարհի մեծ մասը մաքրած էր հայ տարրից եւ գալիս էր միւս մասը մաքրելու:

Սա մի գերազոյն վճիռ էր, մի հերոսական կեցուածք, մի անօրինակ վճռականութիւն եւ նրա փառքը պատկանում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի խոնարհ խաւերին, որ տէր կանգնեցին հայ հայրենիքին, կազմակերպեցին նրա պաշտպանութիւնը եւ դրին անկախ Հայաստանի պետութեան հիմքերը:

Հետագայ դարերի հայ մարդը պիտի զարմանայ այն սերունդի վրայ, որ օրհասի տարիներին հերոսական վճռականութեամբ տէր կանգնեց իր անտէր հայրենիքին եւ իր անվարժ ու թոյլ ձեռքով, բայց եւ անվեհեր հողով կարողացաւ աւերակների եւ սովի միջից նոր Հայաստան ստեղծել:

Այս բախտորոշ եւ գերազոյն վճռականութեան տօնն է Մայիս 28ը: